

Nätmobbing

- **En kvalitativ undersökning av det förebyggande arbetet mot nätmobbing i skolor**

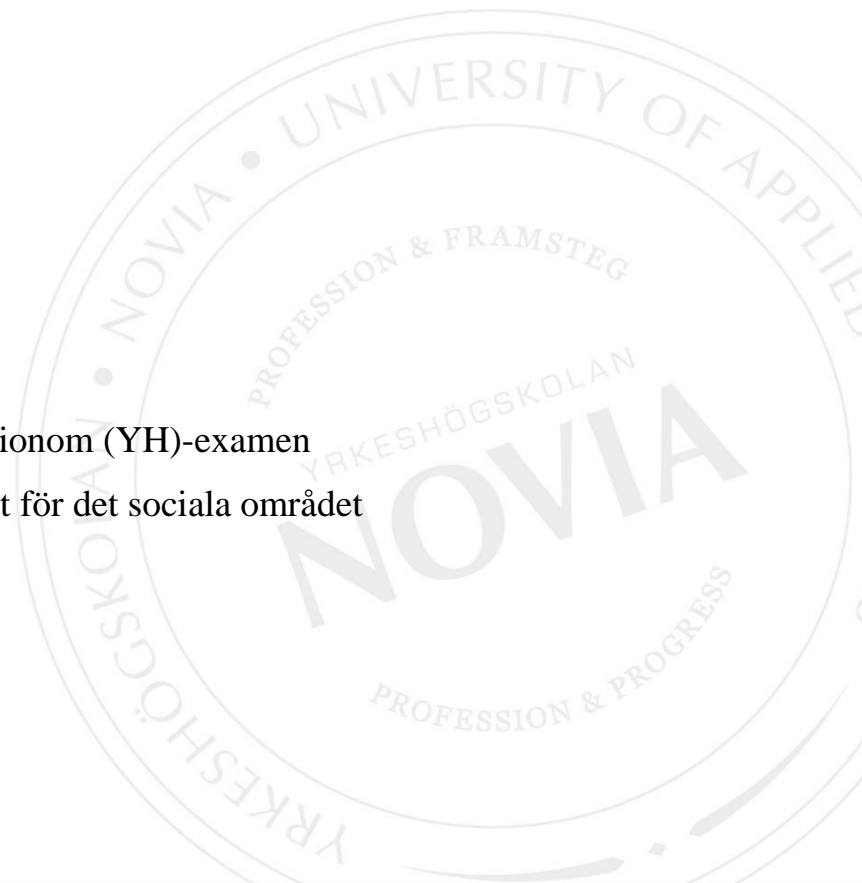
Janek Bergman

Staffan Mellin

Examensarbete för Socionom (YH)-examen

Utbildningsprogrammet för det sociala området

Vasa 2016

EXAMENSARBETE

Författare: Janek Bergman & Staffan Mellin
Utbildning och ort: Det sociala området, Vasa
Inriktningsalternativ/Fördjupning: Familjearbete
Handledare: Ralf Lillbacka och Mona Granholm

Titel: Nätmobbning – En kvalitativ undersökning av det förebyggande arbetet mot nätmobbning i skolor

---

Datum 9.11.2016

Sidantal 38

Bilagor 1

Abstrakt

Syftet med detta lärdomsprov är att ta reda på hur skolan informerar om nätmobbning till sina elever och hur de hjälper någon som är utsatt för nätmobbning. Våra centrala frågeställningar är: "hur informeras det om nätmobbning?", "Hur jobbar personalen med nätmobbning i skolan?" Hur kan vi hjälpa den utsatta?"

I teoridelen tar vi upp ämnen som berör nätmobbning bland ungdomar och elever. Vi beaktar teorier om nätmobbning och olika aspekter av den. Vi jämför nätmobbning med skolgårdsmobbning samt försöker skapa en bild av hur trakasserier över nätet kan se ut. Målet med detta lärdomsprov är att lära oss hur en ungdom kan reagera om hen blir utsatt för mobbning över nätet. Vi lyfter även fram hur en person kan skydda sig mot nättrakasserier, och vilka handlingar som är kriminella.

Resultatet av denna undersökning visar att det förebyggande arbetet mot nätmobbning i skolor främst handlar om att informera elever om nätmobbningens konsekvenser. I specifika nätmobbningsfall jobbar skolpersonal med nätmobbning på samma sätt som de jobbar med vanliga mobbningsfall. Genom diskussion med alla inblandade parter för att försöka skapa insikt hos eleverna i nätmobbningens konsekvenser. Resultatet visar även att det finns metoder hur en elev eller ungdom kan skydda sig mot nätmobbning, men det förblir svårt.

Språk: Svenska

Nyckelord: Nätmobbning, Ungdomar, Sociala medier, Skola

BACHELOR'S THESIS

Author: Janek Bergman & Staffan Mellin
Degree Programme: Social Welfare
Specialization: Family work
Supervisors: Ralf Lillbacka and Mona Granholm

Title: Cyberbullying – A qualitative study of the preventive work against cyberbullying in schools

---

Date 11/09/2016   Number of pages 38   Appendices 1

Summary

The aim of this thesis is to find out how school staff inform their students about cyber bullying, and how they support victims of cyber bullying. Our central questions are: "How do schools inform their students about cyber bullying?", "How does the working staff at schools work with cyber bullying?" and "How can we help the victims of cyber bullying?"

In the theory we touch upon subjects that relate to cyberbullying among minors and students. We take into account theories and different aspects of cyberbullying. We compare cyberbullying to traditional school yard bullying, but we also try to get a sense of what internet harassment might look like. The goal of this thesis is to learn how a minor might react if exposed to cyberbullying. We also raise what the protective factors might be, and what the law states about internet harassment.

The result of this research shows that the preventive work against cyberbullying in schools is mainly about informing the students about the consequences of cyberbullying. School staff deal with specific cyberbullying cases in the same way in which they deal with normal bullying cases. Through discussion with all the involved parties, they try to get the students to understand the consequences of cyberbullying and why it has to stop. The result also tells us that there are ways to protect oneself against cyberbullying, although it remains difficult.

Language: English   Key words: Cyberbullying, Youth, Social media, School

---

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	1
2. Syfte och frågeställningar	2
3. Den unga och internet	3
3.1 Internet som fenomen	3
3.2 Spel	3
3.3 Sociala medier och chatt	4
4. Vad är mobbning?	5
4.1 Olika typer av mobbning.....	6
4.2 Skolans roll i mobbningssituationer	8
4.3 Hur påverkar mobbning konkret?	9
4.4 Skillnader mellan könen	10
5. Vad är nätmobbning?.....	11
5.1 En ny plattform för mobbning.....	11
5.2 Olika former av nätmobbning	12
5.3 Anonymitet.....	14
5.4 Ny forskning och nya undersökningar.....	15
6. Skillnader och likheter mellan nätmobbning och mobbning	16
6.1 Mobbing eller nätmobbning.....	16
6.2 Nätmobbning och mobbing - olika världar?	18
6.3 Är nätmobbning ett sätt att få makt?.....	18
7. Skydd, stöd och lagar	19
7.1 Skydd.....	19
7.2 Stöd.....	21
7.3 Lagar	22
8. Undersökningens genomförande	23
8.1 Kvalitativ metod.....	23
8.2 Tillvägagångssätt.....	25
8.3 Datasekretess	26
8.4 Analysmetod	26
9. Resultatredovisning.....	27
9.1 Kommer du i kontakt med nätmobbning? Hur kan man känna igen tecken på att nätmobbning förekommer?	27

9.2 Hur går ni till väga när ni får vetskap om att en ungdom blir nätmobbad? Vad gör ni konkret?	28
9.3 Vad gör ni här på er arbetsplats för att förebygga nätmobbning och främja ett gott uppförande på internet?	29
9.4 Vad tycker du man kunde göra annorlunda? Behövs det mera insatser?	30
9.5 Om man som ung blir utsatt för nätmobbning, vad kan man göra för att skydda sig själv? Vilka råd skulle ni ge till den unga?	31
10. Slutdiskussion och kritisk granskning.....	33
11. Källförteckning	38

1. Inledning

Mobbning är någonting som alla har en relation till. Mobbing är ett fenomen som alltid existerat. Att människor har satt sig över andra genom att använda hot, våld och baktal är inte något som har uppstått parallellt med skolan, eller att mobbing skulle vara ett resultat av skolan som institution. Dock är skolan ett ypperligt forum för mobbing att florerar i. Skolvärlden har alla ingredienser som krävs för att snedvridna och orättvisa maktrelationer skall uppstå. Förutom storleks- och ålderskillnader, som existerar av naturliga skäl, så är även grundskoletiden en oerhört känslig period då man som människa går igenom mycket förändringar och är i ständig jakt på sin egen identitet. Och det är just detta sökande efter sig själv som öppnar upp för mobbingens fula ansikte att visa sig.

Internets framfart har förändrat hur människor kommunicerar med varandra. Vad som förr kunde ta flera dagar att meddela, går idag på en millisekund. Vi har idag med internets krafter tillgång till mera information på vår hemdator än vad alla bibliotek tillsammans kunde erbjuda. Vi kan nå i princip vem som helst, var som helst och när som helst. Internet är ett verktyg som har makten att förena en hel värld. Men internet kan också användas för att segregera människor.

Med det faktum att människor via internet, när som helst kan nå vem som helst, var som helst, så har mobbing en ny plattform. Denna plattform förenklar möjligheten att kränka, trakassera och baktala andra människor avsevärt. Tidigare om en person var utsatt för mobbing, så fanns det åtminstone, i de allra flesta fallen, en frizon i hemmet. Men eftersom gemene man nuförtiden är uppkopplad på nätet dygnet runt, så är vi också mottagliga för angrepp dygnet runt. Att inte vara en del av internet är heller inte ett alternativ, det är som att inte gå ut på rasten. Därför skapar internet och sociala medier inte heller bara möjligheten att angripa människor när som helst, utan även breddar möjligheten att frysa ut andra. En nedlåtande kommentar kan skada. Men det kan även en utebliven kommentar göra.

Vi vill i detta lärdomsprov fördjupa oss i internets värld och skapa oss en bild av hur internet som plattform för mobbing fungerar. Hur definieras nätmobbing, och hur kan vi hjälpa de som blir utsatta. Vad vet vi om nätmobbing, och hur kan vi informera och skydda oss från mobbing 24/7. Om vi inte har klarat av att utrota mobbing på skolgården, hur skall vi då klara av att hantera det på en ny plattform med betydligt färre begränsningar.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med vårt lärdomsprov är att undersöka hur personalen i skolor informerar sina elever om nätmobbning och hur personalen jobbar med nätmobbning i skolan. Vi kommer att försöka ta reda på hur informationen om nätmobbning till elever kunde förbättras och hur ungdomarna kan skydda sig från nätmobbning och nätangrepp. Vi vill dessutom ta reda på vilka insatser som skulle behövas för att förbättra möjligheterna att motarbeta nätmobbning.

Med vårt lärdomsprov vill vi få svar på följande frågor:

- Hur jobbar personalen med nätmobbning i skolan?
- Hur informeras det om nätmobbning?
- Hur kan vi hjälpa den utsatta?

Vi vill skapa insikt i vad mobbning är och hur den eventuellt har eskalerat med internets framfart. I vår teoridel lyfter vi fram de olika aspekterna av mobbning, både så kallad skolgårdsmobbning och nätmobbning, för att sedan jämföra dessa två. För att kunna skapa oss en bild av vad nätmobbning är och hur det skiljer från skolgårdsmobbning, om de ens skiljer från varandra, måste vi först skapa oss en förståelse i vad unga gör på sin fritid när de använder internet. Vi vill ta reda på vilka som är de medier som används för nätmobbning, och vem är det som bär ansvaret för ungas vistelse på nätet.

2.1 Avgränsningar

Nätmobbing är ett oerhört brett område, så det är mer eller mindre omöjligt att behandla alla aspekter av nätmobbing. Vi fokuserar främst på hur personalen i skolor jobbar med nätmobbing, både i förebyggande syfte och hur de agerar när de märker att nätmobbing existerar innanför skolans väggar. Vi försöker reda ut vilka skyddsfaktorer det finns för ungdomar som blir utsatta för nätmobbing. Vi valde att inte behandla det sociologiska perspektivet av nätmobbing, för att det är en väg utan ände. Då skulle vi vara tvungna att forska i det historiska, psykologiska och i princip varenda vetenskap som finns. Mobbing är ett mångfacetterat problem, som finns på alla nivåer inom alla klasser i alla åldrar. Eftersom vårt syfte fokuserar på skola, arbetsmetoder och skydd, så anser vi att dessa avgränsningar var nödvändiga för att hålla oss till vårt syfte. Det skulle även ha varit en möjlighet att intervjua elever, men vi valde att fokusera på skolpersonal och tredje sektorn.

3. Den unga och internet

3.1 Internet som fenomen

Det är svårt att bryta sig in i subkulturer och grupperingar som ungdomar skapar, speciellt om det sker på nätet. För lika mycket som det handlar om att skapa något eget, en egen gruppidentitet och kultur, handlar det om att skapa en tillfällig värld utan vuxna. Internet kan vara en farlig plats för unga och de gäller för de vuxna att hänga med i teknikens framfart och att ta del av internets olika aspekter för att kunna stöda ungdomar på nätet och förebygga mobbning. Unga möter många av de svåra ämnena på nätet, allt från kärlek och erotik till spel och pengar, och ofta i kombination. (Dunkels, 2009, s. 37)

Dunkels (s. 26, 2009) anser att internet som fenomen är väldigt svårdefinierat. På samma sätt som internet kan inge en känsla av frihet och gränslöshet kan internet även inge en känsla av ångest och okontrollerbarhet. Friheten och glädjen med internet kan människor finna genom de ofantliga möjligheterna som internet tillför och även möjligheten för den breda allmänheten att lyfta fram sina åsikter och tankar. Men det är också detta som kan missbrukas och leda till att människor far illa. (Dunkels, 2009, s. 26)

I boken Ungdomskulturer lyfter Elza Dunkels (s. 59, 2015) fram hur det är onödigt att se på den fysiska världen och den virtuella världen som två olika verkligheter. I Norden räknas 90% av befolkningen som internetanvändare. Och det ökar hela tiden. Mest ökar det bland små barn, i årskurs 2 och 3, där vi kan se att ungefär 50% använder internet. Bland unga tonåringar ligger användarprocenten på 100. Dunkels (s. 59, 2015) talar om att internet har domesticerats, vilket betyder att internetanvändning inte längre är en form av hobby, utan mera ett verktyg som människor kan använda för att utföra olika ärenden. Eftersom tekniken har gått framåt, och vi nu har tillgång till internet på våra telefoner, surfplattor och så vidare, så har vi kapaciteten att vara ständigt uppkopplade. (Dunkels, 2015, s. 59)

3.2 Spel

Datorspel finns i alla dess former. Människor kan spela spel på datorn, på surfplattan, på en konsol eller på telefonen. Det som alla dessa medier ofta har gemensamt är att spelaren är uppkopplad och att denne möter eller spelar med andra människor på internet. En spelare kan spela med människor hen både känner och inte känner. Det finns oftast en social aspekt av spelandet. I allmänhet spelar pojkar mera än flickor, men det håller på att jämna ut sig. Bland

flickor i årskurs 4-6 i Sverige säger 76% av flickorna att de spelar någon form av datorspel. I åldrarna 16 år och uppåt är det ungefär lika mycket flickor som spelar datorspel som pojkar. Av flickor över 16 år spelar 47%, medan 53% bland pojkar över 16 år spelar datorspel. (Secher, 2014, s. 10)

Den största accelerationen som datorspel gjort var när det blev möjligt att spela datorspel online. Innan internets framfart satt spelarna oftast ensamma och spelade, eller eventuellt med vänner uppkopplade på samma konsol eller dator. I och med internets framfart, kunde de som spelade dator nu spela med betydligt fler människor än tidigare, trots att behovet att vara i samma lokal inte längre fanns. Personer från alla världens hörn kan spela samma spel, samtidigt. (Dunkels, 2009)

3.3 Sociala medier och chatt

Det finns en uppsjö av olika sociala medier och mötesplatser idag där unga kan mötas virtuellt och nätverka. Det kan kännas omöjligt att hänga med vilken mötesplats som är den populäraste för stunden, eftersom intresset bland unga svänger så snabbt. Det handlar främst om att chatta, skicka bilder och skicka videon. Studierna visar att oavsett vilken mötesplats som är den populäraste för tillfället, så växer i alla fall fenomenet sociala medier. I Sverige bland ungdomar i de tidiga tonåren använder ungefär hälften av ungdomarna någon form av social internetplattform dagligen. Bland ungdomar i åldern 13-16 är det 88% av ungdomarna som använder någon slags social internet plattform dagligen och 96% av ungdomarna är medlemmar i Facebook. (Secher, 2014, s. 10)

En av de viktigaste aspekterna med sociala medier för ungdomar är att kunna förlänga det sociala livet, efter att skoldagen är över. De flesta personer som ungdomar har kontakt med genom sociala mötesplatser på nätet är vänner som redan finns i klassen. Det kan bero på att avståndet till en vän är långt, och då är det praktiskt att med nätets hjälp kunna upprätthålla sin relation till en person eller grupp. Internet kan också vara till för att hitta likasinnade som delar en passion för någonting. Detta kan bero på att det inte finns ungdomar med liknande intresse i det egna närområdet. Därför söker en ungdom sig till nätet för att hitta vänner de kan dela sitt intresse med. Detta kan även gälla om ett barn eller ungdom känner sig nedstämd, och inte känner att det finns eller inte vågar söka stöd i sin omgivning, så finns möjligheten att hitta likasinnade på nätet och hjälpa varandra. (Secher, 2014, s. 10)

Om det bara handlar om att chatta, så finns det många program som stöder den form av kommunikation. Det är både möjligt att ladda ner ett chatt program eller chatta genom en browser. Sen är det möjligt att skapa privata samtal med bekanta eller okända personer. Det finns en viss problematik med ordet chatt, eftersom det både betyder att någon samtalar genom text i realtid, men också att en chatt kan vara en mötesplats där också bilder och ljud är en del av kommunikationen. Dessa sociala mötesplatser, som uppstod på slutet av 90-talet, där en användare anonymt diskuterade med en stor mängd andra människor kallades för chatt. I en undersökning som Dunkels (2009, s. 42) gjorde bland 12-åringar visade det sig att i princip ingen av ungdomarna använde denna form av kommunikation. De använde sig av den form där användaren måste ha ett konto. Avsaknaden av inloggning tyckte 12-åringarna att ledde till att de inte hade något att tala om eftersom om de inte behövde identifiera sig, var det väldigt svårt att hitta människor med gemensamma intressen. (Dunkels, 2009, s. 41-42)

4. Vad är mobbning?

”Mobbning är när en eller flera personer upprepade gånger och över tid utsätter en person för negativa handlingar med avsikt att sära, skada eller skapa obehag. Det råder dessutom obalans i maktförhållanden mellan den eller dem som utsätter och den som utsätts. Mobbning kan vara av verbal, psykisk och/eller fysisk karaktär eller ske på nätet eller via mobilen”(Pipping & Arrhenius, 2013, s. 10.)

Boken *Hjälp- mitt barn är mobbat!* börjar som ovan citerat. Enligt vår mening beskriver den här definitionen mobbning väldigt bra. Följderna av mobbning är vanligtvis en dålig självkänsla och ett dåligt självförtroende. Den mobbade kan känna ett rent fysiskt illamående som på ett negativt sätt påverkar sättet att umgås med andra. Hela tilltron håller på att försvinna. Mobbningen försvinner inte ur den utsattas liv. Den gör sig påmind varje gång den drabbade besöker platsen där mobbningen skett eller om hen har fortsatt kontakt med mobbaren. Mobbningen kan i värsta fall bli en livslång börda. (Pipping & Arrhenius, 2013, s. 27.)

4.1 Olika typer av mobbning

”Man kan dela upp mobbning bland elever i fyra olika typer”. Frisé och Berne (2016, s. 95)

talar om arenor, platsen där mobbningen sker och i hurdan uttryck den sker. Arenorna delas in enligt följande: privat nätmobbning, publik nätmobbning, indirekt skolmobbning och direkt skolmobbning.

Här kommer vi att ta upp indirekt skolmobbning och direkt skolmobbning eftersom nätmobbning behandlas som ett skilt kapitel och tema. *Indirekt skolmobbning* handlar om att inte direkt fysiskt mobba någon person, utan att sätta igång eller sprida rykten om någon. Det kan också handla om att ignorera eller frysa ut en individ. (Frisén & Berne, 2016, s. 95)

Direkt skolmobbning är motsatsen till indirekt skolmobbning och är något som sker rent fysiskt. Den som utövar fysisk mobbningen gör det genom att slå, sparka eller på ett annat fysiskt sätt attackera sitt offer. Andra fysiska metoder är att hojta och attackera offret verbalt, genom att skrika glåpord eller liknande till den utsatta. (Frisén & Berne, 2016, s. 95)

När någon blir utsatt för mobbning spelar vännerna en väldigt stor roll. Det är viktigt att upprätthålla sina kontakter och ifall en elev inte har vänner i skolan, bör skolan ta tag i saken. Ifall den utsatta inte har vänner eller själv vågar ta kontakt för att få vänner skall skolan ingripa för att det skall ske en ändring i saken. Föräldrarnas roll hemma bör heller inte glömmas bort, de skall finnas där för att stöda sitt barn ifall det blir utsatt för mobbning. I första hand bör det alltid göras åtgärder i den miljö där mobbningen sker. (Pipping & Arrhenius, 2013, s. 27)

Enligt författarna Jyrki och Hannele Penttinen, som skrivit boken *Arginin och Hälsa* (2014), blir ett barn på tio regelbundet mobbat i finländska grundskolor. De skriver vidare så här: *"I en klass på 20 elever blir uppskattningsvis ett eller två barn mobbade. Utöver mobbningsoffren finns det många elever som antingen mobbar, följer med mobbningen som åskådare eller är rädda själv för att bli mobbade. Mobbningen sker oftast på rasten, efter att skolan är slut och på internet."* (Penttinen & Penttinen, 2014, s. 93-94)

Vi vill lyfta fram detta för att få omgivningen att förstå hur vanligt det är med mobbning i skolan. Det är inte bara mobbaren och den mobbade saken gäller, utan inblandade är även vänner till mobbaren och resten av klassens elever, som blir tvungna att följa med mobbningen vid sidan om. Klasskompisarna vågar sällan blanda sig i mobbningsituationen, i rädslan om att själv bli utsatta för mobbning. Det är ytterst viktigt att vänner och klasskompisar skulle våga ta tag i saken i stället för att titta på. Här skall och bör skolan komma in med antimobbningsplaner och andra redskap som utvecklats för ändamålet. Att det finns verktyg att hjälpa till i mobbningsituationer är A och O. (Frisén & Berner, 2016, s. 148 & 68)

Det är viktigt att veta när, någon händelse kan utses till just mobbning. Det uppstår ofta bråk i samband med konflikter, då är det inte frågan om mobbning. För att kunna agera rätt i olika situationer är det viktigt att veta och känna till skillnaden mellan mobbning och någon annan handling, som till exempel, just konflikt. Vi kommer att definiera konflikt och kränkning, vad som skiljer dessa två från varandra från mobbning.

Om konflikt, pratas det då två eller flera personer diskuteras och de inblandade har olika åsikter om ett ämne, en sak eller en händelse, som gör att diskussionen utvecklas till ett bråk. Det går inte att undvika konflikter helt och hållet i livet. Vi är tvungna att ta del av konflikter så gott som dagligen och målet med konflikter är att de inblandade förhoppningsvis kan komma till samförstånd. Om de inblandade trots allt inte hittar en lösning eller kompromiss, brukar människor dock relativt smidigt kunna gå vidare och lägga konflikten bakom sig. (Pipping & Arrhenius, 2013, s. 29)

Att kränka handlar om att behandla en annan person nedsättande, endera i ord eller handling. En situation räcker för att det skall kategoriseras som en kränkande handling. Lindrigare kränkningar kan lösas i skolan ganska lätt, det gäller att hitta en gemensam lösning mellan de som är inblandade för att gå vidare. Kränkning kan även anses som en brottslig handling och då bör den anmälas. Det finns allmänna regler och lagar som säger vad som är tillåtet och inte. Oberoende av kön, ålder eller ursprung, måste reglerna följas. (Pipping & Arrhenius, 2013, s. 29)

Mobbning är det som närmast kan liknas med kränkning, om dessa tre, mobbning, konflikt och att kränka, jämförs med varandra. Visst hittar vi liknande element mellan konflikt och mobbningssituationer också, men eskalerar det från en konfliktsituation till att någon börjar kränka någon annan eller med avsikt skapar obehag och negativa handlingar mot en annan person pratar vi inte mera om konflikt, utan antingen om mobbning eller kränkning. Det är ytterst viktigt att känna igen skillnaderna mellan dessa, så det är möjligt att arbeta med de olika handlingarna med rätta verktyg och metoder. (Frisén & Berne, 2016, s. 68)

4.2 Skolans roll i mobbningssituationer

Skolans roll är betydelsefull när det gäller arbetet mot mobbning. Skolan ska utreda mobbningssituationer och vidta åtgärder för att förhindra fortsatta kränkningar. Det löser inte problem att försöka tvinga mobbare och offer för mobbning att bli vänner. Mobbningen ska helt enkelt bara upphöra. Forskning visar att ifall skolpersonal, ledning, elever och föräldrar

involveras i det förebyggande arbetet mot mobbning är sannolikheten störst att nå framgång (Frisén & Berne, 2016, s. 114). Det finns litteratur som specifikt behandlar det förebyggande arbetet av mobbning och nätmobbning i skolor, som exempelvis boken *Nätmobbing* (2016). Boken behandlar i första hand nätmobbing men tar upp även den traditionella formen av mobbing. Utöver att den är avsedd för skolpersonal, skall den givetvis vara användbar för föräldrar och övriga personer som på något sätt är inblandade i elevernas liv, och vill få information om mobbing och nätmobbing. (Frisén & Berne, 2016, s. 13)

På internet finns det dessutom information om olika metoder för att kunna förebygga mobbing i skola. Metoderna bör användas för att eleverna skall förstå allvaret som mobbing, både på internet och på skolgården, för med sig. På Åbo Universitet har det utvecklats ett åtgärdsprogram mot mobbing som kallas KiVa skola. Ett annat program är; *Vi mobbar int'*. Dessa två program har som uppgift att motverka mobbing. (kivakoulu.fi & folkhalsan.fi/vi-mobbar-int). Programmet *Vi mobbar int'* uppmanar eleverna till exempel, att söka hjälp från skolpersonalen eller någon annan vuxen personen har tillit till. Programmet påminner den utsatta om att ingen skall behöva vara ensam och att det verkligen inte är något fel på den som blir utsatt för mobbing. (Folkhälsan, 2016).

I programmet *Vi mobbar int'* tas det upp bland annat följande;

- Säg ifrån dig, även om det känns svårt! Du visar för dig och utövaren att du inte vill bli behandlad på detta sätt.
- Umgås med personer som du litar på.
- Ifall du har en hobby eller funderar på att skaffa en hobby, gör det. Via det kan du få nya vänner, samt själv må bra
- Minns att du är värdefull, och att du har rätt till att känna dig trygg och må bra i skolan! ([folkhalsan.fi/vi-mobbar int'](http://folkhalsan.fi/vi-mobbar-int))

Utöver att skolan har tillgång till dessa program, har de även egna antimobbingsplaner där det står om de olika tillvägagångssätten gällande mobbningsarbetet. Skolan kan sammanställa sin antimobbingsplan i en broschyr. I broschyren skall det framgå vad skolan anser som mobbing, både gällande traditionell mobbing och nätmobbing, samt att skolan förstår sig ha skyldighet att utreda och åtgärda mobbing. Tydliga ramar för hur det jobbas förebyggande mot mobbing och vilka metoderna är, som används för att man i personalen får en mobbingssituation att upphöra helt och hållet. (Frisén & Berne, 2016, s. 114)

4.3 Hur påverkar mobbning konkret?

Ifall relationen till barnen är bra kan föräldrar se en förändring i barnets beteende. Det är helt normalt att inte alltid vara på bästa humör. Det kan hända att ett utsatt barn inte vill ta upp mobbning till diskussion, men med enkla knep som genom att fråga hur dagen har varit och hur det har gått i skolan kan man som vuxen få en helhetsbild av hur barnets eller den ungas skoldag har sett ut. Som förälder eller vuxen kan man ställa frågor om kompisar, vad de heter, vem barnet varit tillsammans med och så vidare. Vi vet ju hur barnet betar sig hemma men inte hur hen fungerar i skolan. Typiska reaktioner på mobbning är att barnet tycker att det är jobbigt att fara till skolan på morgonen. Ett annat typiskt tecken är när veckoslutet lider mot sitt slut, förvandlas barnet och blir oroligt. Dessa tecken kan tyda på mobbning eller att barnet/den unga inte trivs i skolan. I alla enskilda fall syns inte mobbningen utanpå men håglösheten att gå till skolan tyder på att barnet/den unga kan vara mobbat eller kränkt. Därför är det ytterst viktigt att saken utreds både hemma och i skolan, så noggrant som möjligt. (Pipping & Arrhenius, 2013, s. 49)

Nedan har vi en listat andra typiska tecken som kan tyda på att barnet blir utsatt för mobbning i skolan. (Pipping & Arrhenius, 2013, s. 49-50)

- Ont i magen och huvudet	-Sitter ofta ensam
- Uppgivenhet, ”det är ändå ingen idé”	-Drar sig undan andra
- Svårt att äta	-Börjar skada sig själv
- Ökad frånvaro i skolan	- Går ensam på rasterna
- Sämre skolprestationer	- Blir lätt arg och irriterad
- Håller sig i närheten av en vuxen	- Överväger självmord

En person behöver inte vara en expert för att förstå att med den uppsjö av kommunikationsplattformar som finns till mobilen eller på internet, har det blivit enklare för förövarna att trakassera mer kontinuerligt och dygnet runt.

Enligt boken *Lapset Pelissä* (Oksanen & Näre, 2007 s. 115) ger internet möjligheter till att ta del av andras inlägg på forum eller andra internetsidor som till exempel Irc-galleri, allmänt kallat för IRC. På IRC, delar användarna med sig av sina egna bilder och kommenterar andras bilder. En profil är öppen för de personer som användaren godkänt som sina vänner. Ifall det går illa så är kommentarerna inte enbart positiva, utan någon kan tycka att det är acceptabelt att uttrycka sig illa gällande utseende eller något annat personligt. Kommentarererna kan vara i stilen av hora, bög eller något rasistiskt som inte är acceptabelt. (Oksanen & Näre, 2007, s. 115-117)

Det har blivit vanligare bland ungdomar och barn att kommunicera på nätet med okända personer. Vänner på internet behöver inte uppträda med sitt riktiga namn och där blir det problem. Det är just anonymiteten som gör allt så mycket värre och svårare, dvs. mobbningen blir svårare att stoppa. Det är nästan omöjligt att få tag på mobbarna då mobbningen sker anonymt. Det är viktigt i alla mobbningssituationer att vi bryr oss om varandra och hjälper till då det strular till sig. (Oksanen & Näre, 2007, s. 117-119)

4.4 Skillnader mellan könen

Mobbning bland pojkar handlar i stor utsträckning om öppen och fysisk aggressivitet medan problematiken bland flickor mer handlar om social utfrysning och verbala kränkningar. En orsak till skillnaderna mellan pojkar och flickor är att flickor utvecklar sin sociala kompetens tidigare än pojkar. Det gör deras mobbning mer raffinerad och osynlig. Det kan handla om höjda ögonbryn, suckar och snabba kommentarer. Det har visat sig att pojkar och flickor tar olika skada av den mobbning de utsätts för. Pojkar omger sig vanligen med ett större nätverk och är inte lika beroende av bara en enda kamrat. Om flickor blir utfryssta och bästa kompis sviker så rasar hela deras värld. (Frisén, Berne, 2016, s. 92)

I boken *Nätmobbing* (Frisén, Berne, 2016, s. 92) skriver författarna om hur pojkar och flickor reagerar olika på mobbningen. Skillnaderna är stora i fråga om symptomen som mobbningen förorsakar. Nedstämdhet är ett typiskt symptom för flickor, kritiska kommentarer gällande kroppen och utseendet får flickorna att må riktigt uselt. Enligt boken påverkar elaka skrivelser inte pojkarna i lika stor grad. Pojkarna brydde sig knappt om ifall någon skrev något elakt om dem på nätet. De var istället inne på att ge tillbaka, till och med genom att använda sig av våld, om situationen så krävde och att de kände sig hotade. (Frisén & Berne, 2016, s. 92)

5. Vad är nätmobbning?

5.1 En ny plattform för mobbning

Att definiera nätmobbning kan vara svårt, och det krävs en längre diskussion för att kunna förklara vad nätmobbning innebär eller inte innebär. Men den allmänna övertydliga definitionen är att det är mobbning som sker virtuellt, alltså över nätet. Det är först och främst en förlängning av klassisk ”skolgårdsmobbning”. Nätmobbning kommer i många skepnader och former, och det kan till och med vara så att mobbning har ökat på grund av internets och sociala mediers framfart. Det är svårt att förutspå hur mycket skada olika former av nätmobbning. Oändlig publik och anonymitet är faktorer som kan påverka. Trots att anonymitet lätt tas för att vara den största boven i sammanhanget, så är mobbning över nätet oftast inte anonym. De flesta som blir utsatta för mobbning över nätet känner till och vet vem förövaren eller förövarna är. Dunkels (2009, s. 73) talar även om en oändlig publik, som är ett uttryck för att beskriva då någonting finns på internet så har i princip alla tillgång till det. Dock krävs det att det finns en intresserad publik för att det skall ske en omfattande spridning. Om någon sprider information, måste folk ha intresset att ta del av information för att spridningen skall ta fart. (Dunkels, 2009, s. 72-74)

Det finns både problem och nytta med att särskilja nätmobbning från mobbning med ett eget namn. Problemet kan vara att göra fenomenet häftigare än vad det i själva verket är. Orsaker till och konsekvenser av nätmobbning skiljer sig inte avsevärt från vanlig ”skolgårdsmobbning” men att sätta ett eget namn på nätmobbning, kan skapa en motsatt effekt och få det att nästan låta lite trendigt. (Dunkels, 2009, s. 73-74)

Det positiva med att ha ett eget namn på nätmobbning kan jämföras lite med att få en korrekt diagnos. Att som utsatt få en definition för vad man är utsatt för kan hjälpa den utsatta att hantera situationen. Istället för att säga att någon uppför sig illa över internet, kan det få mera effekt om den utsatta söker hjälp av omgivningen och berättar att personen i fråga blir utsatt för nätmobbning. Oavsett vad det kallas då någon trakasserar eller upprepade gånger uppför sig illa mot en ung eller ett barn, har den unga rätten att få hjälp och stöd från omgivningen. (Secher, 2014, s. 13)

Definitionen på nätmobbning är att det är en förlängd form av mobbning. Mobbningen sker via sociala medier så som Facebook, Twitter och Youtube. Sociala medier har erövat mark som forum för mobbning. Och det finns även möjlighet för anonymitet. Och de anonyma attackerna

eller kränkningarna är ofta grova och djupt sårande. Genom att mobbningen har fått en ny plattform i och med internet, har även möjligheten att undgå mobbning minskat. Hemmet har ofta varit en frizon från mobbning, då skolan eller vägen till skolan fungerat som en plattform för mobbning. Nu kan mobbningen ske hela tiden, till och med då den utsatta inte är medveten om det. Spridande av bilder, chattar bakom ryggen och kränkande kommentarer kan florerar när som helst på dygnet. Det är även svårare än någonsin att fly från mobbningen. Och det är även ofta den som är utsatt för fysisk mobbning på skolan, som även råkar ut för nätmobbningen. (Olsson, 2013, s. 20-23)

Ungdomar som utsätts för nätmobbning, känner ofta att de saknar en fristad eftersom till skillnad från skolgårdsmobbning, följer nätmobbningen med hem. Nätmobbning har inga tids- eller geografiska begränsningar. Mobbningen kan fortsätta dygnet runt. Det är ofta ungdomar som blir mobbade på skolan, som får fortsätta att ta emot mobbningen då de är hemma genom elaka kommentarer på nätet. Mobbningen kan även ta plats före och efter skolstarten, eftersom det inte krävs en specifik plats för att mobbningen skall kunna äga rum. På grund av denna 24/7 mobbning, är nätmobbning oerhört lömskt och mobbningens närvaro leder förstås till oerhörd uppgivenhet hos den utsatta. (Frisén & Berne, 2016, s. 93)

5.2 Olika former av nätmobbning

Det finns många former av nätmobbning. Det går att kategorisera nätmobbning i åtta olika former. Den första formen är hot om våld eller dödshot. Hot om våld eller dödshot handlar om att en person över internet, genom kommentarer hotar andra personer. Det kan handla om bekanta människor eller totala främlingar. Dessa hot kan ske genom olika medier på internet, det kan till exempel ske genom e-post, chattprogram eller sms. Att utsättas för hot över nätet är skrämmande och inger osäkerhet och otrygghet hos den utsatta. (Frisén & Berne, 2016, s. 59)

Nästa form av nätmobbning är att flejma. Att flejma är en form av kommunikation som går ut på att i korta uttryck använda sig av kränkande och provocerande språk för att attackera en annan människa över nätet. Att flejma är nära besläktat med att hota, och det finns argument för att slå ihop dessa former av nätmobbning som en kategori. (Frisén & Berne, 2016, s. 59-60)

Den tredje formen av nätmobbning är trakasserier. Kärnan i trakasserier är upprepningen. Alla kan sporadiskt bli utsatta för kränkningar och nedlåtande kommentarer på internet, men när

detta beteende blir tydligt riktat mot en individ eller grupp av individer, och att det sker upprepade gånger, rör det sig om trakasserier. Det är vanligt att människor skapar nya konton och undviker vissa sidor för att undvika trakasserier, men inte alltid framgångsrikt. Det är ofta på grund av upprepningen som det börjar klassas som nätmobbning. Den klassiska definitionen på mobbning är just den upprepande faktorn. Dock kan en handling som sker en gång bli ett upprepande fenomen. Ett exempel på detta är om någon sätter ut en bild på nätet av en annan person för att åstadkomma skada, som sedan börjar spridas och gör mer skada för varje gång den sprids vidare eller används av någon annan. Dock, trots att kärnan i trakasserier ofta är upprepningen, betyder det inte att det inte kan räcka med att någon kan bli kränkt en gång för att det skall klassas som trakasserier. (Frisén & Berne, 2016, s. 60; Dunkels, 2016, s. 46-47; Olsson, 2013, s. 31)

Följande form av nätmobbning i ordningen är förtal. Förtal är att använda internet som plattform för att sprida rykten om någon eller om en grupp med individer. Dessa rykten är i regel till för skada och sprida en negativ bild av den utvalda individen eller gruppen. Mobbaren eller mobbarna kan även använda sig av specifika applikationer eller hemsidor för att påskynda denna ryktesspridning, och det finns även fall då förtalaren har skapat specifika hemsidor där dessa rykten och förtal kan florera. Förtal handlar inte om hur den utsatta reagerar på själva angreppet, utan det handlar mera om hur människor i den utsattas omgivning uppfattar den utsatta. Med hjälp av internet finns möjligheten att sprida dessa rykten med en nivå av effektivitet och hastighet som tidigare inte har varit möjlig. (Frisén & Berne, 2016; Secher, 2014)

Kapning är en sorts identitetsstöld som är en form av mobbning eller olaglighet som förenklats avsevärt av internet. När någon uppger sig för att vara någon som de inte är, och använder en annan människas identitet för att skada personen, handlar det om kapning. Ett exempel på kapning är om en person uppger sig för att vara någon annan och använder denna identitet till exempel på en dating hemsida eller i princip via vilken social media som helst. Möjligheterna att orsaka skada på det här sättet är mycket stora. En vanlig variant av kapning är att en person får tillgång till en annan persons Facebook-konto, och använder kontot för att orsaka skada och sprida rykten. (Frisén & Berne, 2016, s. 61; Secher, 2014, s. 17)

När någon sprider privat information, bilder eller videor på nätet utan lov, rör det sig om uthängning eller spridning. Denna form av nätmobbning kan få oanade konsekvenser, och

ingendera förövaren eller den utsatta kan förutspå hur stor skada denna form av nätmobbning kan föra med sig. Med internet som verktyg kan spridning av bilder eller videor ske blixtnabbt och föra med sig oerhörda bekymmer. (Frisén & Berne, 2016, s. 62; Secher, 2014, s. 20)

Utfrysning är avsiktlig utfrysning på nätet av en individ eller grupp med människor. Mobbarna gör någon till en utstött. Det handlar om att en individ eller grupp med personer inte får delta i kommunikation och aktiviteter på nätet, i de fall där det handlar om utfrysning på nätet. På samma sätt som nedlåtande kommentarer kan såra, kan även utebliven kommunikation vara tråkigt. (Horowitz & Bollinger, 2015, s. 8; Secher, 2014, s. 15)

Den sista formen av nätmobbning är nätstalkning. Nätstalkning är en form av förföljelser på nätet och även här är upprepningen en kärnfaktor. Nätstalkning skapar en otrygghet hos de utsatta. Alla dessa former av mobbning som vi tagit upp, är endast ett sätt på hur det är möjligt att kategorisera nätmobbning. Värt att notera är också att dessa former av nätmobbning ofta överlappar varandra och även flyter in i varandra. (Frisén & Berne, 2016, s. 62)

5.3 Anonymitet

Det finns inga sammanhang där en person har samma möjlighet till anonymitet som på internet. Det finns situationer då anonymitet kan vara positivt, men när det gäller aggressiva uttryck, kan anonymiteten som internet erbjuder vara oerhört negativ. Om vi skall lyfta fram vad som är det positiva, handlar det oftast om möjligheten att kunna ta reda på och ställa frågor runt ämnen som kan vara känsliga och till och med uppfattas som pinsamma, utan att uppvisa vem identifikation eller dela med sig av personuppgifter. Det kan även vara positivt om en person vill ta sig in i en virtuell gemenskap utan att behöva koppla den till sin person. (Frisén & Berne, 2016, s. 18-19)

Anonymitet behöver inte alltid betyda gömd identitet, utan det kan även handla om att känna sig anonym eller behandlas som anonym. Eftersom konversationen inte sker ansikte mot ansikte, så påverkas kommunikationen och reaktionerna. De flesta medier som används idag för att chatta och kommunicera över nätet kräver identifikation och en profil. Oftast är människor inte anonyma på nätet. Men det händer. Dagens mötesplattformar förespråkar ofta att användare delar med sig så mycket som möjligt av sitt privata liv, och är emot anonymitet.

(Dunkels, 2016, s. 41)

Absolut anonymitet existerar i kommentarsfält, på forum och i sociala medier som är kommentarsbaserade, till exempel Twitter. I webbtidningar är anonymitet vanligt, och det är även här den aggressiva jargongen florerar. Men även här är svärdet tvåeggat. I vissa fall bidrar anonymiteten, på till exempel forum, till en mera hotfull kommunikation, men i andra fall kan utsatta människor nå ut, utan att utge sin identitet. Detta kan vara nödvändigt speciellt om personen i fråga lever under en hotbild. Elza Dunkels (s. 42, 2016) beskriver dock hur anonymitet oftast inte är problemet, utan hon talar om ”online sense of unidentifiability”. Med detta menar hon att det ofta saknas en uppfattning av identiteter över nätet. Bristen på ögonkontakt ändrar på människors kommunikativa beteende, och är stor bidragande faktor till att nedtryckningar på nätet ofta är av hårdare ton. Detta är inte anonymitet i sig, mer en förgrening av ett anonymt uppförande. (Dunkels, 2016, ss. 41-42)

5.4 Ny forskning och nya undersökningar

Enligt Åsa Secher (s. 22, 2014) är det väldigt svårt att få trovärdig statistik på hur vanligt förekommande nätmobbning är. Det finns en rad olika undersökningar som försöker mäta hur ofta nätmobbning förekommer, men trots att det är liknande undersökningar, blir resultaten ofta totalt olika. Orsaken till detta är de olika definitionerna på nätmobbning. Det skiljer mellan olika teoretiker inom området på vad som är kränkning och vad som inte är, vad som är trakasserier och vad som inte är. Också, eftersom det inte finns en gemensam exakt definition på vad nätmobbning är, försvåras jämförelsen av olika undersökningar ännu mera. Men om vi som exempel använder oss av Barnens Rätt i Samhället (BRIS) undersökning, där de frågar av ungdomar om de någonsin känt sig illa behandlad på nätet, svarar 61% ja. Detta betyder dock inte att 61% av ungdomarna känner sig nätmobbade. (Secher, 2014, s. 21-22)

I en annan undersökning som BRIS gjorde frågade de av drygt 1000 ungdomar, om de tror att vuxna i sin närhet vet vad de gör på internet. I den här undersökningen svarade 31% ja. De flesta av ungdomarna tror alltså att vuxna i deras närhet inte vet vad de gör på nätet. Detta är en hög siffra, då det är föräldrarna som har det slutgiltiga ansvaret för sina barn så länge de är under 18 år. Det innebär att de har ansvar för vad de gör på nätet också. (Secher, 2014, s. 12)

Ny forskning visar att en stor del ungdomar som behandlar andra illa på nätet och skickar elaka kommentarer, inte anser att det de håller på med är någon form av mobbning. Ungdomar anser också ofta att de giftiga kommentarerna som de skriver är enskilda fall och att de oftast skriver kommentarerna ur försvarsläge. De ser handlingarna som någon form av berättigade motattacker. Detta är inte ett ovanligt tankesätt i vanlig skolgårdsmobbning heller. Forskningen som Elza Dunkels (s. 110, 2016) tar upp, lyfter också fram vikten av att inte skilja nätmobbning från vanlig mobbning, utan att nätmobbning är mobbning på en annan plattform. Dock är det nödvändigt att specifikt tala om nätmobbning, eftersom det finns särskiljande egenskaper hos nätmobbning och nätmobbare. Ju mera vi förstår dessa skillnader, desto bättre kan vi förstå nätmobbning som fenomen och tackla den växande problematik som den för med sig. (Dunkels, 2016, s. 110)

6. Skillnader och likheter mellan nätmobbning och mobbning

6.1 Mobbning eller nätmobbning

Nätmobbning har i själva verket uppstått först under 2000-talet vilket gör det till en ny form av mobbning. Nätmobbningen skiljer sig inte märkbart från vanlig mobbning. Skillnaden till den traditionella mobbningen är att den sker på internet och som skriverier. Nätmobbningen kan läsas svart på vitt, skrivet på ett forum eller som en kommentar under en nerladdad video eller bild. I själva verket kan nätmobbningen uppfattas på samma sätt som om det hade hänt i skolan, under en rast. Dagens ungdomar använder en stor del av sin lediga tid till att surfa på nätet. De umgås med sina kompisar där, över linjerna, istället för att samlas ute. Att vara tillsammans med sitt kompisgäng, uppträda som en grupp, gör att det inte är lika enkelt för en utomstående att tränga igenom och utsätta någon enskild individ för mobbning. (Dunkels, 2009, s. 72-73,)

Nätmobbning och vanlig mobbning bör tas lika allvarligt. De båda mobbningsformerna skall ses som en helhet av ett problem hos den person som mobbar. Det ger inga resultat att motarbeta enbart nätmobbning, nätmobbningen bör motarbetas på samma sätt som motarbetet mot traditionell mobbning. Det är på så sätt vi kan bli av med nätmobbningen. På samma sätt som det har gjorts upp antimobbningsplaner till skolorna för den traditionella mobbningen, bör det utvecklas ett antimobbningsprogram eller liknande till internet. Det krävs resurser och mycket jobb för att framgångsrikt motarbeta mobbning. (Dunkels, 2009, s. 72-73)

Internet kan också kallas en annan värld, en värld där vi lämnar våra spår. Allt internetanvändare skickar och skriver lagras någonstans och stannar kvar så länge internet existerar. Har vi skrivit något fult om en person eller kommenterat hens bild, stannar den kommentaren där för evigt, den går inte att suddas ut. En tankeväckande kommentar, som vi gärna lyfter fram, ur samma bok som vi referat till i tidigare stycket är: *"Du förstår. Det gör inte lika ont på internet. Fysiskt"*. Kommentaren är skriven av en 12 årig pojke som Dunkels (2009, s. 74) intervjuat. Att det finns människor som anser nätmobbningen vara mindre smärtsam än traditionell mobbning måste få forskare och människor överlag att vakna till. Det är inte rimligt att blunda för nätmobbningens allvar. (Dunkels, 2009, s. 74)

En känsla, som är viktig att notera, och som egentligen är mer betydande för nätmobbningen, är känslan av skam. Skam kopplas ofta med obehag och viljan av att försvinna. Skam driver oss till att inte längre vistas i grupper, kamratgäng, klass eller familj. Det leder till att en avstängning ur gemenskapen känns rätt. (Frisén, Berne, 2016, s. 87)

En person som blir utsatt för nätmobbning, upplever skam. På nätet nås en stor publik samtidigt som alla kan ta del av "nätmobbarens" uttryck och elaka kommentarer, kommentarer som är riktade till offret för mobbningen. Under skoltiden är grupptricket hårt och det är speciellt viktigt för barnen och ungdomarna att veta hur andra ser dig. Utseendet och klädseln kan vara det viktigaste för många i långa perioder under skolåren. Därför är det väldigt jobbigt att hamna leva med känslan av skam under denna tid av sitt liv.

(Frisén, Berne, 2016, s. 87)

I längden kan känslan att leva i skam föra med sig stora problem. På grund av nätmobbningen och skammen börjar den utsatta anse att det är meningslöst att röra sig bland andra. Tankar som att "om jag överhuvudtaget bör finnas till, är jag fel" spökar i huvudet. Att titta andra i ögonen blir jobbigt, att diskutera i grupp leder till rodnad och till slut isolerar den drabbade sig för att skammen blivit så överväldigande. (Frisén, Berne, 2016, s. 87)

6.2 Nätmobbning och mobbning - olika världar?

Det finns ett starkt samband mellan den vanliga traditionella mobbningen och den nyare formen av mobbning, nätmobbning. Det är till en stor del samma personer som mobbar och som blir mobbade, antingen i skolan eller på nätet. Nätmobbning ska ses som en form av mobbning som eleverna utsätts för, en förlängning av den vanliga skolmobbningen. (Frisén, Berne, 2016, s. 103)

Nätmobbning har existerat så länge som internet funnits. Internet har gett en möjlighet för mobbningen att finnas till dygnet runt. Det är inte bara under skoldagen som den mobbade blir utsatt, utan även på fritiden. Mobbning följer med från skolgården ända hem ifall den utsatta inte kan, eller vill, koppla bort internet och mobilen. Det är sällan möjligt för den mobbade ändå att koppla bort mobbningen och uttrycken ur tankarna, de följer med och spökar någonstans i huvudet. Det hjälper inte att stänga av telefonen, tankarna rullar på ändå. (Dunkels, 2009, s. 74).

Det sägs att internet är en egen värld som är isolerad från den verkliga världen. Det får ändå inte glömmas att internet också fungerar som en värld och att vi lever ett liv i den världen även. Det är verkliga saker som diskuteras där på internet och det finns, för det mesta, en verklig människa bakom varje profil. Bilder och texter som får nedlåtande kommenterar och skrivelser på nätet, träffar en verklig människa, så gott som alltid. (Secher, 2014, s. 17)

Den traditionella mobbningen, kan påstås ha sin aktiva tid under skoldagen, eller på vägen hem från skolan. Mobbning kan även pågå under hobbyverksamheten, vilket dock har visat sig vara ovanligare än mobbning under skoldagen. Det går tydligt att urskilja nätmobbning från traditionell mobbningen bland annat genom att på skolgården syns mobbaren konkret men på nätet har mobbaren möjligheten att uppträda anonymt. Som en slutsats konstateras att det finns faktorer som skiljer den traditionella mobbningen från nätmobbningen men fenomenet mobbningen existerar som en helhet utan kategorier. Mobbning finns i olika former och över allt. (Dunkels, 2009, s. 74)

6.3 Är nätmobbning ett sätt att få makt?

På nätet florerar en aggressivare jargong, och det finns också en strävan till att få en önskad status. Internet understöder indirekt aggressivitet genom möjligheten att uppträda anonymt. I skolvärlden har eleverna en status, de har en viss social ställning som baserar sig på, till vilken grupp de tillhör. På nätet existerar inte sådant automatiskt utan du kan verka där utan att någon vet så mycket om dig. Ingen behöver få veta vilken din sociala ställning är. (Frisén, Berne, 2016, s. 53)

Det finns olika faktorer som spelar roll om hur högt eller lågt en människa värderas, som till exempel, socioekonomisk bakgrund. Det är möjligt att vara kreativ och påhittig eller fysiskt starkare än de andra i gruppen. Vissa elever skapar en tydligare och mer betydande status i skolan, som kan upplevas svår att förändra av de andra. (Frisén, Berne, 2016, s. 53)

Enligt Frisé, Haglind och Berners studie bland elever, visade det sig att eleverna uppfattar att en person med förmågan att agera snabbt, skicka aggressiva kommentarer och som inte ger upp, har stor makt och en betydande social status på internet. Personen kan uppträda på ett helt avvikande sätt från det hen är i det verkliga livet. (Frisén, Berne, 2016, s. 53-54)

Till skillnad från vanlig mobbning, där mobbaren utövar fysisk eller verbal mobbning ansikte mot ansikte, så krävs ingen konkret kontakt i nätmobbning. Just detta fenomen att mobbaren kan verka anonymt, är oroväckande bland många elever och ungdomar. Det finns inget ansikte, ingen verklig bild av mobbaren. Offret för mobbningen kan lätt börja känna sig hjälplös, då hen inte får grepp om hur många som tilldelats möjligheten att se en bild som förövaren laddat upp på nätet. Offret vet inte vem hen bör akta sig för. (Frisén, Berne, 2016, s. 75)

Fenomenet kan kallas för maktobalans, när något den nätmobbade inte själv kan påverka. Det gäller bilder eller uppdateringar som förövaren laddar upp utan att den mobbade själv deltar i handlingen. Förövaren, mobbaren, hanterar dessa bilder/uppdateringar helt fritt enligt egen vilja. (Frisén, Berne, 2016, s. 74-76)

7. Skydd, stöd och lagar

7.1 Skydd

Som vuxen måste man lära sig att förhålla sig till nätmobbning och ungdomars användning av internet för att kunna agera som stöd. Det måste alltid finnas möjligheten att diskutera ämnet, eftersom genom diskussion skapar vi ett förhållningssätt till nätmobbning och får en plattform att gå vidare från. Det finns viss grundläggande förståelse som är viktigt att besitta som vuxen, för att kunna förstå hur internet som plattform för mobbning fungerar. Ett av de mest grundläggande verktygen med internet som plattform för mobbning är att information som finns på internet kan skickas vidare och delas i oändlighet. Om information finns på nätet, är det ofta för sent att ta tillbaka. Större förståelse för detta fenomen är matnyttigt för vuxna såväl som för ungdomar. Ungdomar kan ofta ge bilden av att det kan allt om datorer och internet, men så är inte alltid fallet. Deras kunskap är ofta begränsad till deras eget användningsområde. Unga behöver också lära sig mera om internet. (Dunkels, 2009, s. 79)

Kunskap och information är nyckeln för att vuxna ska kunna fostra sina barn att skydda sig på nätet. Att förstå hur människor som söker efter att skada, utnyttja eller stjäla av någon över internet går tillväga, är ett måste om föräldrar skall kunna lära sina barn att läsa av tecken på någon som inte är tillförlitlig. Människor är blåögda till sin natur, för vi orkar inte vara på vår vakt hela tiden. Denna blåögdhet kan människor utnyttja över nätet, och genom att manipulera få tag på det förövarna vill ha av någon annan. Vuxna måste lära sig vad som kan ske på nätet och hur, för att kunna informera sina barn. (Dunkels, 2009, s. 80)

Om en ungdom blir utsatt för trakasserier över nätet är det viktigt att de sparar bevisen. Internet har den fördelen att kommentarer, bilder eller inlägg som laddas upp, finns kvar till tills användaren antingen självmant tagit bort inlägget, eller om en moderator till den använda plattformen valt att censurera inlägget. Men oftast den som blir utsatt för nätmobbning och kränkning, hinner dokumentera och spara bevisen genom att fotografera de nedlåtande inläggen. (Olsson, 2013, ss. 22-23)

Som vuxen har man ett ansvar att hjälpa och stöda den unga när det kommer till att hantera problem och konflikter som uppstått på nätet. Konkret kan en person ta till vissa specifika åtgärder för att skydda sig mot trakasserier på nätet. Det första en ung person borde göra om hen känner sig illa behandlad på nätet är att ta kontakt med en vuxen. Det är det enskilt viktigaste sättet för att få hjälp med situationen. Andra konkreta metoder för att skydda sig mot människor som behandlar en illa över nätet är att blockera eller banna en användare som beter

sig illa mot dig över sociala medier. De flesta sociala medier har funktionen att blockera andra användare, vilket betyder att den som känner sig utsatt inte tar del av eller ser vad de kommenterar och laddar upp, och den blockerade kan heller inte skriva direkta meddelanden eller kommentera bilder som den utsatta lagt upp. Möjligheten att bara ignorera människor som trakasserar finns också, men det kan vara svårt att blunda för elaka kommentarer. (Secher, 2014, s. 31)

De sociala medier som används av ungdomar, har även de ett ansvar för vad som skrivs på deras plattform. Det är möjligt att ta direkt kontakt med till exempel Facebook eller Instagram och anmäla trakasserier eller hot som utfärdats genom deras tjänster. Det behöver nödvändigtvis inte vara den person själv som blivit utsatt, som anmäler till Facebook eller Instagram, utan vem som helst kan anmäla till applikationens kundstöd, för att uppmärksamma illa uppförande eller trakasserier som de noterat. (Secher, 2014, s. 32)

7.2 Stöd

För att man som förälder skall kunna stöda en ung persons förhållningssätt till internet, måste det finnas möjligheten till öppen kommunikation. Enligt en undersökning som BRIS gjorde över nätet svarade 59% att de inte skulle ta kontakt med en vuxen fastän de känner sig illa behandlade över nätet. Det kan upplevas som pinsamt eller att den unga inte skulle tas på allvar, och därför drar de sig ofta för att ta upp ämnet med en vuxen i sin närhet. En annan orsak till att den unga inte vågar berätta för en förälder, är rädslan för att det skulle resultera i att de inte längre skulle få vistas på nätet eller använda de nättjänster där de har blivit utsatta för trakasserier. Det finns tydliga bromsklossar för att den öppna dialogen kan ske mellan den unga och den vuxna. (Secher, 2014, s. 26)

Det finns några faktorer som den vuxna måste ha i åtanke för att kunna skapa bättre möjligheter för en bra dialog om internet med ungdomar. Unga har ofta känslan av att vuxna är oerfarna och näst intill "korkade" när det kommer till internet och vilka sociala medier och spel som är populära för tillfället. Även de vuxna känner sig ofta oerfarna. Men det handlar inte om att läsa allt vad de unga skriver på nätet eller spela alla spel de spelar. Före internets framfart deltog inte vuxna i alla diskussioner eller aktiviteter som unga hade för sig heller. Det handlar heller inte om att vara hundra procent delaktig. Det bästa sättet att skapa förståelse och kunskap om vad unga gör på nätet är genom att vara närvarande och nyfiken. Det är genom denna närvaro man som vuxen kan skapa förtroende hos den unga, och därefter skapa möjligheten för en bättre dialog och samförstånd. Och det är när man som vuxen får förtroende av unga, som den vuxna

kan påverka och förhoppningsvis skydda unga från att fara illa på internet. (Secher, 2014, s. 27)

Unga spenderar en stor del av sin vardag i skolan, vilket resulterar i att det är oundvikligt att lärare inte skulle vara tvungna att konfrontera nätmobbning och nättrakasserier. Det finns några sätt hur en lärare kan stöda en elev som blivit utsatt för nätmobbning. Om en elev kommer till en lärare för att berätta att hen blir eller har blivit utsatt för trakasserier över nätet, är redan hälften vunnet. Att ta det steget som ung kan vara väldigt tufft. Därför är det viktigt att läraren bekräftar och uppmuntrar detta beteende, så eleven förstår att det har gjorts rätt i att ta kontakt med läraren. För i slutändan kan skolor överhuvudtaget inte hantera nätmobbningsfall om det överhuvudtaget inte blir uppmärksammat av den utsatta. (Frisén & Berne, 2016, s. 170-171)

Om en elev som blir utsatt för nätmobbning tar kontakt med en lärare, är det viktigt att läraren har kunskap i hur hen kan stöda eleven i sin situation. Att få den utsatta eleven att förstå att hen inte är skyldig till att hen blir utsatt för nätmobbning är viktigt för att eleven inte skall fokusera på sitt eget beteende. Fokus bör ligga på de som uppför sig illa. Genom att skapa denna insikt hos den utsatta, kan man som lärare motverka skuld känslor hos den utsatta eleven. (Frisén & Berne, 2016, s. 171)

En lärare måste ha en viss kunskap i hur en person kan skydda sig från trakasserier på nätet. Annars är det omöjligt att hjälpa den utsatta eleven hur hen kan skydda sig från dessa trakasserier i framtiden. Att skydda sig tekniskt är i princip kunskapen om hur en internetanvändare kan blockera, anmäla och spara bevis på trakasserier som skett över nätet. Dessa tre är de viktigaste verktygen för att systematiskt skydda sig från att personer skall kunna trakassera en person över nätet; spara bevis, anmäla och blockera. En lärare bör även lyfta fram åt den utsatta att hen inte skall gå till motangrepp mot förövarna. Att som elev försöka ensam konfrontera mobbarna, kan leda till en ännu mer infekterad situation. Frisé och Berne (s. 172, 2016) lyfter fram studier som påvisar att, om elever på egen hand försöker konfrontera nätmobbare, kan de ge motsatt effekt. Det är ingen effektiv strategi för att få slut på mobbningen. Det är skolan som bär ansvaret för att ta tag i mobbningsfall och konfrontera de som använder internet för att utfärda sin mobbning och trakasserier. Och slutligen är det även läraren som skall ta kontakt med både den utsattas föräldrar och mobbarnas föräldrar. (Frisén & Berne, 2016, s. 172)

7.3 Lagar

Det finns flera lagar som kan aktualiseras när det gäller trakasserier, ärekränkning eller

mobbing över internet. Om det är mobbing som sker under skoltid, skall skolan rikta sig till sin elevhälsoplan som måste innehålla en plan för hur skolpersonalen skyddar de studerande mot våld och mobbing. Elevhälsoplanen måste också innehålla åtgärder för att genomföra och följa upp elevhälsoplanen. Det är lag på att en elevhälsoplan måste finnas i varje skola enligt Lag om elev- och studerandevård. (2013/1287, 13§)

Förutom Lagen om elev- och studerandevård finns det i den finska lagstiftningen: 628/1998 Lagen om grundläggande utbildning, 29§ Trygg studiemiljö, 629/1998 Gymnasielagen, 21§ En studerande har rätt till en trygg studiemiljö och 630/1998 Lag om yrkesutbildning, 28§ En studerande har rätt till en trygg studiemiljö. Dessa lagar uppfyller samma mening, men är ämnade för olika institutioner. Enligt lagarna ska skolorna i samband med att de utarbetar sina läroplaner, utarbeta en särskild plan för hur skolan skall arbeta i förebyggande syfte och hantera mobbing och våld, och hur denna plan skall följas upp och förverkligas. Lagarna om utbildning kräver även att skolan eller utbildningsanordnaren skall skapa ett regel nät, som personalen i skolan måste anamma för att främja en trygg studiemiljö och skolgång.

Om det rör sig om mobbningsfall eller trakasserier över nätet, där elevhälsoplanen inte räcker till eller om nätmobbingen sker helt och hållet utanför skolans tider och områden, är det den finska strafflagen som gäller (1889/39). I den finska strafflagen finns ett antal paragrafer som direkt rör brott som är möjliga att utföra med hjälp av internet. Av de paragrafer i den finska strafflagen som berör nätmobbing eller nättrakasserier finns bland andra: Spridning av pornografisk bild (18§), Lockande av barn i sexuella syften (8b§), Brott mot kommunikationsfrid (1a§), Spridande av information som kränker privatlivet, Grovt spridande av information som kränker privatlivet (8a§), Ärekränkning (9§), Olaga hot (7§), Olaga förföljelser (7a§). Det finns även andra lagar som i vissa fall kan vara aktuella i ett specifikt mobbningsfall.

8. Undersökningens genomförande

Vår undersökning gällande mobbning gjordes med hjälp av kvalitativa metoder i stället för kvantitativa. Intervjuer och diskussioner blev grunden för undersökningen. Nedan förklarar vi begreppet kvalitativ forskningsmetod.

8.1 Kvalitativ metod

En kvalitativ forskningsmetod beskriver hur, vad och varför saker och ting sker. Kvalitativt innebär inte i forskningssammanhang att en kvalitativ undersökning håller högre kvalitet än en kvantitativ studie. Valet kändes som ett bra alternativ, för att få svar på de centrala frågorna vi hade. Intervjuerna påminner mera om vardagliga samtal, som enligt eget tycke kan influeras med följdfrågor. På så sätt blev intervjusituationen inte stel utan diskussionen förblev öppen och fokuserade mera på deltagarens åsikter, upplevelser, känslor, attityder, minnen etcetera. Ur det materialet växte det fram en helhet. För att få ett bra och ett mer varierat perspektiv på undersökningen, bestämde vi att fyra stycken respondenter räcker till. (Brinkman och Kvale, 2014, s. 41)

Kvalitativa intervjuer inleds med en kort presentation av syftet för undersökningen som skall utföras. Tillåtelse till användning av inspelningsapparater som bandspelare eller telefon under intervjun bör ordnas innan intervjun börjar. Ifall respondenten har frågor att ställa gällande undersökningen är det bra att gå igenom dem innan intervjun. (Kvale och Brinkmann, 2014 s. 170)

Kvale (Kvale och Brinkman, 2014, s. 170) har räknat upp sju stadier i sin bok, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, som bör gås igenom då studerande funderar på att utföra kvalitativ undersökning. De sju stadierna är tematisering, planering, intervju, utskrift, analys, verifiering och rapportering. Nedan en kort beskrivning av de olika stadierna.

Tematisering handlar om att formulera syftet för undersökningen, innan intervjun börjar. Den som undersöker bör ha klart för sig undersökningens Vad och Varför, alltså Vad skall undersökas och Varför skall det undersökas. Det skall vara klart hur undersökningen skall ställas upp för respondenterna. (Kvale, 2014 s. 144)

Det följande stadiet är planering, som handlar om uppläggning av undersökningen. Planeringen strukturerar hela undersökningen. Att även ha kunskapen för att utföra intervjuer samt att kunna

ta i beaktande de moraliska konsekvenserna en undersökning kan medföra, är viktigt att komma ihåg. (Kvale, 2014, s. 144)

Intervju, det tredje stadiet, handlar om att genomföra intervjun med reflekterande förhållningssätt till den eftersökta kunskapen. Det är viktigt att beakta den interpersonella relationen i intervjusituationen. Tyngden bör läggas på samtalet, eftersom det är den viktigaste aspekten av intervjun. (Kvale, 2014, s. 144, 165)

I det fjärde stadiet, utskrift, sammanställs det insamlade intervjumaterialet. En genomgång av materialet samt analys av innehållet görs. Vanligen handlar det om att skriva ner intervjun till pappers, om transkribering. Transkribering betyder förändring av material från en form till en annan.

Analys, det femte stadiet, går ut på att avgöra via undersökningens syfte, ämne och intervjumaterialets karaktär, vilka analysmetoder som är lämpliga för intervjuerna. (Kvale, 2014, s. 144).

Verifiering handlar om att vara medveten om validiteten, reliabiliteten och generaliseringen i intervjureresultaten. Validitet och reliabilitet i studier med kvalitativ inriktning handlar om att kunna beskriva att man har samlat in och bearbetat data på ett systematiskt och hederligt sätt.

Rapportering, det sista stadiet, handlar om att resultatet som fås från undersökningen och de metoder som använts motsvarar vetenskapliga kriterier. I den slutliga rapporten beskrivs även förutsättningarna inför projektet och hur resultaten under processen har vuxit fram. De etiska aspekterna av undersökningen bör beaktas och leda till en läsbar produkt när det är klart (Kvale, 2014, s. 144)

De sju stadierna som nämndes tidigare i texten var som grund då vi planerade, förverkligade och skrev ner undersökningens resultat. Det är viktigt att ha ett klart syfte, som för vår del var att undersöka det förebyggande arbete, information och hurudan hjälp den utsatta får om hen blir utsatt för nätmobbning. Under denna process planerades också hur upplägget av frågorna skulle se ut, för att sedan kunna fokusera på själva intervjusituationen och få ut det väsentliga. Då underlaget var klart för analysering, fokuserade vi på att överföra svaren till textform. Som analysmetod användes teoretisk tolkning (se kap. 8.4), för att bearbeta svaren. När

analyseringen var slutförd kunde ett tydligt svar fås på de frågor som låg grund för undersökningen och vi fick ett slutresultat.

8.2 Tillvägagångssätt

När en intervju utförs handlar det om att vara förberedd och att ha en tillräcklig kunskap om ämnet. Dessa krav bör vara fyllda då man som frågeställare intervjuar mer eller mindre experter på ämnet och för att intervjun skall gå smidigt till och vara innehållsrik (Brinkman & Kvale, 2014, s. 187)

Våra respondenter var till en stor del från skolvärlden; kuratorer och speciallärare. Vi lyckades även få med en respondent som jobbar för tredje sektorn och är specifikt sakkunnig inom nätmobbning. Vi valde dessa för att få ett varierande perspektiv på hur det arbetas mot nätmobbning i skolan, men också på annat håll i samhället. Att få svar på hur det förebyggande arbetet mot nätmobbning tillämpas, var ett av undersökningens mål. Nätmobbning är ett fenomen som funnits till under hela vår ungdom och därför har vi erfarenhet av hur nätmobbning ser ut. Respondenterna från skolvärlden hade inte enbart hand om mobbning och nätmobbning. Kuratorerna jobbade även med andra skolrelaterade uppgifter och specialläraren arbetade som en vanlig lärare också. Alla respondenterna inom skolvärlden kom i kontakt med nätmobbning i skolan och var med vid utredning av mobbningsituationerna.

Vi skickade ut e-post åt respondenterna och frågade om de har möjlighet att delta i en intervju angående temat att förebygga nätmobbning. Vi presenterade kort i e-posten vad syftet med vår undersökning var, och att det mest centrala för undersökningen handlade om det förebyggande arbetet som görs för att motarbeta nätmobbning. Med den informationen kunde respondenterna förbereda sig inför intervjuerna, och vara medvetna om vad intervjun handlade om.

Vi träffade respondenterna på deras arbetsplats för att deltagandet i undersökningen inte skulle vara så tidskrävande. Tiden för träffen var överenskommen i förväg och vi beslöt att intervju en respondent i taget. På detta sätt fick vi egna svar och tankar av var respondent för sig, istället för att de skulle ha kunnat bli influerad av varandras åsikter och tankar. Den ena av oss intervjuade och den andra skrev ner svaren som respondenten uttryckte. Detta som en säkerhetsåtgärd, ifall bandspelaren inte hade fungerat. Efter intervjun gavs respondenterna chansen att läsa igenom det vi antecknat under intervjun.

8.3 Datasekretess

Vi berättade för respondenterna att deras identitet inte kommer fram i någon form. Endast vi kommer att ta del av intervju svaren i sin helhet när vi analyserar svaren för vår undersökning.

8.4 Analysmetod

Som analysmetod användes teoretisk tolkning. Med det avses, att man som forskare läser igenom intervjuerna och svaren flera gånger, reflekterar teoretiskt över vissa betydande teman och att man till slut skriver ner sina egna tolkningar utan att ha i åtanke någon speciell metod eller kombination av teknik. (Kvale, 2014, s. 283)

Resultatredovisningen kommer att innehålla citat från respondenternas svar. Detta för att tydliggöra resultaten i undersökningen. Språket kommer att vara högsvenska. Även om respondenterna använt dialekt i sitt språk, är citaten skrivna på högsvenska i texten, för att skydda respondenternas identiteter.

9. Resultatredovisning

I detta kapitel kommer vi att presentera resultaten från undersökningen. Resultatet och svaren på intervjuerna redovisas i textformat på grund av kvalitativ metod. Svaren och citaten kommer att presenteras i samma ordningsföljd som vi hade våra intervjufrågor. Vi presenterar hela citat för att underlätta läsarens förståelse. Några av de valda citaten kommer att vara förkortade med tecknet (...) och alla citat är skrivna med kursiv.

9.1 Kommer du i kontakt med nätmobbning? Hur kan man känna igen tecken på att nätmobbning förekommer?

Den första frågan som vi ställde till respondenterna var hur de kommer i kontakt med nätmobbning. Respondenterna var alla involverade på olika sätt i nätmobbning, inom skolvärlden eller genom annan typ av barn- och ungdomsarbete. I skolvärlden är mobbning vardag. En av respondenternas svarade så här:

"(...) jag kommer i kontakt med nätmobbning, då jag blir tillfrågad att komma till skolor för att föreläsa om nätmobbning."

Att föreläsa om de olika formerna av nätmobbning, är en viktig del i arbetet mot nätmobbning. Med tanke på att nätmobbning för det mesta är ”osynligt”, så blir nätmobbning inte lika uppmärksammat som vanlig skolgårdsmobbning. Det kan vara ytterst svårt att veta om nätmobbning pågår. Att det finns sociala medier där möjligheten att vara ”osynlig”, anonym, skapar en stor utmaning i försöken att motarbeta nätmobbning. Även om elever är vänner på någon social media, betyder det inte automatiskt att personen i verkligheten är den person som hen uppger sig för att vara. I kapitlet om hur mobbning påverkar konkret, lyfter vi fram hur anonymitet påverkar elevernas kommunikation på internet. (se kap. 4.3)

Respondenterna var mycket ense om hur man kan känna igen mobbning och nätmobbning. De svarade följande:

”(...) man bör konkret fråga av eleven hur hen mår och ifall något tråkigt hänt, om man märker att hon eller han verkar ledsen och orolig.”

Skolan skall vara en trygg plats för eleverna att vistas på. Ingen skall behöva känna sig ensam, rädd eller behöva stå ut med att bli mobbad. Skolans roll är att, framför allt förebygga mobbning, men skolan är också skyldiga att reda ut mobbningssituationer som sker inom skolmiljön. Eleverna bör minnas att de inte blir ensamma i sådana situationer, utan kan med tillit gå till en vuxen och berätta vad som hänt. Folkhälsans *Vi mobbar int´* har på sina internetsidor listat råd till elever som blir utsatta för mobbning. (se kap. 4.2)

9.2 Hur går ni till väga när ni får vetskap om att en ungdom blir nätmobbad? Vad gör ni konkret?

Denna fråga verkade till en början vara lite knepig för respondenterna att svara på, men efter en stunds fundering och tänkande fick vi relevanta svar. En av respondenterna svarade följande:

”(...) först försöker vi reda ut vad som hänt och vem som varit med i mobbningen. Sedan informeras föräldrarna, både mobbarens föräldrar och offrets föräldrar. Detta för att göra alla medvetna om vad som hänt och var mobbningen har skett.”

Samma arbetsmetod som respondenten talar om används också vid andra former av mobbning.

Olika team (så som antimobbings-, KiVa och elevvårdsteam) involveras ifall det anses vara nödvändigt för att få ett slut på mobbningen. Olika antimobbingsmetoder, så som KiVa skola, finns till för skolpersonalen som hjälp för att få mobbningen att upphöra. Det finns mera att läsa om det på hemsidan för KiVa skola, *kivaskola.fi*. I kapitel 4.2 berättar vi även om ett annat program, *Vi mobbar int´* som Folkhälsan driver på sina hemsidor. Den metoden har visat sig vara en ypperlig metod i antimobbingsarbetet. Programmets grunduppgift är att fungera som ett verktyg för eleven. Eleven skall kunna, med de råd som programmet ger, hantera mobbningssituationen på bästa möjliga sätt, istället för att göra den värre. (se kap 4.2)

En respondent gav också ett svar som vi upplevde som alarmerande. Det bör definitivt sättas fokus på, för att få ändring på saken. Hen svarade på följande sätt:

”(...) barn och unga tycks inte ta nätmobbning på allvar. Det berättas inte i tid för dem vad nätmobbningen kan ha för konsekvenser”

Detta är något som vi försöker lyfta fram med vårt lärdomsprov. I de kapitel som behandlar nätmobbningens olika aspekter, kan man som läsare se vad konsekvenserna är då mobbningen tillåts pågå. I kapitlet om hur mobbning påverkar konkret samt i kapitlet skydd, stöd och lagar, kan läsaren specifikt läsa om följderna av mobbning. Vi lyfter fram de oftast förekommande psykiska följderna av mobbning (se kap. 4.3). I de fall då skolans metoder inte räcker till, så får personalen vända sig till polisen. (se kap. 7.3). Slutsatsen av detta är att det krävs mera information om nätmobbning och dess konsekvenser än vad som hittills anats. Grundskoleleverna står i fokus här, eftersom det är i grundskolan nätmobbning ofta tar fart.

9.3 Vad gör ni här på er arbetsplats för att förebygga nätmobbning och främja ett gott uppförande på internet?

Med denna fråga ville vi få fram vad som görs inom det förebyggande arbetet för att motarbeta nätmobbning. Respondenterna berättade att:

”(...) i skolan ordnas det temadagar kring mobbning och nätmobbning, där de pratar öppet om vad nätmobbning innebär etcetera”.

För att få eleven och ungdomar att förstå och vara alerta så måste skolans personal kontinuerligt informera i skolan, om hur mycket skada trakasserier och hån över nätet kan orsaka. Det kan eskalera snabbt och det gäller att snabbt reagera när man som anställd anar att det rör sig om nätmobbning. Här bör skolpersonalen visa att de har intresset för att ta reda på vilka applikationer och hurudana sociala medier eleverna rör sig på. Eleverna har en uppsjö av sociala medier som de kan välja att använda. Det är svårt att hänga med i vad som är populärast bland eleverna och detta tas även upp i kapitlet om sociala medier (se kap. 3.3).

Något som en av respondenterna tog upp under den här frågan var:

"(...) man borde ha mera netikett i skolan, dvs. hur man skall bete sig på internet."

Netikett ingår som en del i undervisningen i ämnet hälsokunskap för alla elever, men respondenten upplever fortfarande att det borde finnas betydligt mera utbildning i hur eleverna egentligen skall förhålla sig till internet och till andra användare på sociala medier.

"(...) vuxnas roll bör heller inte glömmas bort. Vi bör också ta en titt på hur vi skriver, vad vi skriver och publicerar på nätet."

Som vuxen har man ett lagstadgat ansvar för sitt barn ända tills barnet fyller 18 år. Likväl bör man som förälder ta ansvar för de ungas internetfostring och påminna om de olika möjligheterna internet erbjuder, både de positiva och negativa. Det är en mycket viktig del av det förebyggande arbete, att som vuxen kunna handha informationen och kunskapen om internetanvändning. Barn och unga ser upp till vuxna och speciellt sina egna föräldrar. Om man som vuxen skriver olämpligheter på de sociala medierna, kan barnet få syn på det och tänka att sådana kommentarer är socialt accepterade. I kapitlet om skydd lyfts det fram om hur man som vuxen behöver kunskap om hur man uppträder på nätet, för att kunna uppfostra sina barn. (se kap. 7.1)

Vi upplever att vuxna bör ha betydligt större intresse för hur och var deras barn rör sig på de sociala medierna och internet. Vuxna bör själv läsa sig in sig på vad dagens trender är på internet och hur barn kan skydda sig för farorna som finns på nätet. Vi bör lära oss att se skillnad på om en person är tillförlitlig eller ej, och föra vidare den kunskapen till våra barn. Då finns det en chans att de kan känna igen farliga människor och undvika dem, eller till och med anmäla förövarna vid behov. Blåögdheten får inte göra oss blinda för farorna, utan som vuxen vara

intresserad av barnets internetanvändning och på så sätt kunna diskutera med barnet om farorna på internet. Detta skriver vi om i vår teoridel. (se kap. 7.2)

9.4 Vad tycker du man kunde göra annorlunda? Behövs det mera insatser?

För att kunna kartlägga situationen på respondenternas arbetsplats och för att få nya idéer, var det relevant att diskutera hur de upplevde att arbetet mot nätmobbning fungerade i praktiken. De fick utgående ifrån sina egna erfarenheter i arbetet mot nätmobbning fundera över hur de kunde utveckla arbetet på den egna arbetsplatsen, samt hur det förebyggande arbetet kunde göras ännu effektivare än det är i nuläget. Frågan upplevdes lite svår, då nätmobbning i sig är ett stort ämne att få grepp om.

Respondenterna kom fram med några förslag till förbättring och vad som borde göras annorlunda. Detta citat summerar alla respondenters syn på vad som krävs för att utveckla arbetet mot nätmobbning:

”(...) ha en specialist på nätmobbning som informerar om nätmobbning för eleverna. Insatser i ett tidigare skede, för att få grepp om nätmobbning. Ha mera tillgång till resurser för förebyggande arbete mot nätmobbning.”

Då respondenterna tog upp behovet av fler specialister inom nätmobbning, lyfte de också fram problematiken om vem som skulle agera specialist inom området. Skolor idag jobbar under hårda sparkrav, så nya tjänsteförslag nekas allt som oftast. Och de som redan jobbar inom skolan har inte tid att ta på sig mera ansvarsområden.

För att i ett så tidigt skede som möjligt få ett grepp om nätmobbning, bör man som förälder vara intresserad av vad det egna barnet håller på med på sin dator, pekplatta eller telefon. Skolan bör ta sitt ansvar och göra allt i sin makt för att få grepp om en eventuell nätmobbningssituation och vid behov involvera nödvändiga resurser, som till exempel antimobbningsteamet. Det effektivaste arbetet mot mobbning sker när skolpersonal, ledning, elever och föräldrar gemensamt arbetar förebyggande. När hela nätverket samarbetar kan vi konstatera att arbetet mot mobbning är som starkast. Detta lyfter vi fram i vår teoridel. (se kap. 4.2)

9.5 Om man som ung blir utsatt för nätmobbning, vad kan man göra för att skydda sig själv? Vilka råd skulle ni ge till den unga?

I den sista frågan i vår intervju frågade vi respondenterna vad de tycker att eleverna själva kunde göra för att inte bli ett offer för nätmobbning, och om de hade några råd och tips att ge. Respondenterna ansåg att det finns en del verktyg för att skydda sig från nättrakasserier. Bland annat att inte utge allt för privat information om sig själv på sociala medier. Det finns en mängd applikationer där man som användare kan dela med sig bland annat sitt telefonnummer, adress och e-post på den egna användarprofilen, vilket kan göra en person än mer sårbar. Ett annat sätt att skydda sig själv är att inte vara med i vissa sociala medier överhuvudtaget. Men då kan eleven istället lämnas utanför och kan känna sig ensam. Men då måste eleven i alla fall veta hur hen skyddar sig inom ramen för de sociala medierna. För att citera en respondent som var inne på detta:

”(...) man kan överväga att vara med i alla appar(.) men ifall det skulle förekomma mobbning så bör man spara texten som mobbaren skrivit, till exempel som screenshot.”

Ordet screenshot eller översatt till svenska, skärmdump, betyder att någon tar en bild av det som syns på mobiltelefonen eller datorns skärm. Dagens datorer och mobiltelefoner har denna teknik automatiskt installerad. Att kunna ta en bild som bevis, är ett bra verktyg, när det handlar om att skydda sig och för att kunna uppvisa bevis ifall ett mobbningsfall blir ett rättsfall. För att knyta ihop detta med teoridelen kan vi konstatera att oftast om en person blir utsatt för nätmobbning och kränkning så hinner den utsatta dokumentera och spara bevisen genom att ta en skärmdump på kommentarerna och kränkningarna. (se kap. 7.1)

En av många saker som respondenterna var ense om, var att om en person är osäker på situationens allvar och att hen eventuellt blir olagligt behandlad, skall hen utan vidare kontakta polisen och göra en polisanmälan. Detta betyder att en person inte själv behöver avgöra om det finns skäl till vidare åtgärder för företeelsen, utan polisen avgör det istället. Dock så är det allra bästa för att få en reaktion och råd, att gå till en vuxen som barnet litar på och berätta om sitt problem. Detta går vi in på i vår teoridel (se kap. 7.1). Respondenterna poängterade hur viktigt det är att det finns en tillförlitlig vuxen i den ungas liv:

”(...) en person som man litar på (oftast föräldrar eller släktingar), som man kan vända sig till

i alla situationer och som orkar lyssna och bry sig”.

Att som ung kunna berätta om man mår dåligt, är oerhört viktigt för ungdomens välmående. Om en elev dagligen överväger om hen skall åka till skolan eller inte, så är det ytterst viktigt för eleven att veta att det finns någon vuxen hen kan prata med. Som förälder kan man också påverka, genom att ha som en rutin att be ungdomen berätta hur dagen varit i skolan. Detta bestyrks genom vårt kapitel om kännetecken på mobbning, där vi lyfter fram vikten av att som ung ha någon som bryr sig och intresserad av hur skoldagen har varit. (se kap. 4.3)

10. Slutdiskussion och kritisk granskning

Vi ska i detta kapitel göra en sammanfattning på vårt lärdomsprov. Vi skall även kritiskt granska de frågor och svar som dykt upp under skrivandets gång. Vårt syfte med lärdomsprovet var att försöka ta reda på hur personalen på skolor idag informerar sina elever om nätmobbning, hur det förebyggande jobbet mot nätmobbning ser ut på skolan och hur en ungdom eller elev som blir utsatt för nätmobbning får hjälp och stöd. Vi har försökt skapa oss en bild över hur personalen på skolan jobbar med nätmobbningsfrågor och vilka insatser som görs. Utöver nätmobbning i skolan, behandlar vi också i detta lärdomsprov nätmobbning som fenomen. Vi tar även upp hur nätmobbning har uppstått, hur det kan ser ut och vilka tendenser nätmobbning visar inför framtiden.

Vi har använt oss av en kvalitativ undersökning i vår studie, för att få möjligheten att diskutera med de som jobbar med nätmobbning inom ramen för sitt arbete. Vi har intervjuat två kuratorer, en person från tredje sektorn som jobbar med nätmobbning och en speciallärare som även är med i antimobbningsteamet på skolan hon är verksam i. Totalt intervjuade vi fyra olika respondenter. I vår analys använde vi oss av teoretisk tolkning.

I vår undersökning kom det fram att information om nätmobbning är viktigt i det förebyggande arbetet mot nätmobbning. Alla våra respondenter var eniga att det ofta är bristen på kunskap som är problemet och att det finns ett stort behov av att informera om nätmobbning till eleverna. En av våra respondenter jobbade med att åka runt till skolor och föreläsa om mobbning, och hon poängterade vikten av att åka ut till skolorna och tala med eleverna om nätmobbning och dess konsekvenser.

Vi kom fram till att en av de största utmaningarna med nätmobbning är svårigheten att lägga

märke till om nätmobbning pågår under skoltiden. Eftersom nätmobbning inte är något som nödvändigt syns och den drabbade tar ingen fysisk skada, så är det svårt att upptäcka. Vi skriver i vår resultatanalys om hur nätmobbningsfallen kan tolkas som något osynligt. Det finns även den anonyma aspekten i vissa fall av nätmobbning som gör problematiken än större.

Resultatet i vår undersökning visar att de psykiska symtomen för någon som blir utsatt för nätmobbning är de samma som för vanlig skolgårdsmobbning. Respondenterna som jobbar i skola understryker att personalen i en skola måste reagera om de upplever att en elev uppför sig annorlunda eller tillsynes mår dåligt. Det kan handla om att eleven i fråga uppfattas som mera tystlåten än vanligt, eller är tydligt ledsen och nedstämd. Om en elev till synes mår dåligt, så skall personal på en skola förstås möta eleven och reda ut orsakerna till varför eleven i fråga mår dåligt. I vissa fall visar det sig att det rör sig om nätmobbning.

Vi tar upp i vår resultatanalys hur viktigt det är att skolan är en trygg plats för elever att vistas på. Men för att skolan skall kunna vara en trevlig och trygg miljö för elever att vistas i, så krävs det att skolan jobbar i förebyggande syfte mot mobbning och nätmobbning. Eleverna måste uppleva att de har möjligheten att ta kontakt med personalen på sin skola om de blir kränkta eller illa behandlade, och att får stöd och hjälp.

I vår undersökning visade det sig att alla våra respondenter var eniga om hur nätmobbningsfall skall hanteras. Det handlar om att diskutera, och även här jobba förebyggande och försöka skapa en insikt hos de inblandade. Först gäller det att diskutera med alla inblandade, både mobboffer och mobbare. Sen tar läraren eller kuratorn kontakt med båda parternas föräldrar, och försöker genom dialog informera och diskutera nätmobbningssituationen som tagit plats på skolan. Därefter är det också upp till föräldrarna att använda den här informationen när de i sin tur diskuterar med sina barn som var inblandade i nätmobbningssituationen.

Om nätmobbning blir ett stort problem på en skola, så finns det yttre hjälp som skolan kan söka, skolan kan till exempel ta hjälp av en av våra respondenter som jobbar inom tredje sektorn för att motarbeta nätmobbning. Men våra respondenter berättar även om att de på sina skolor har antimobbningsteam och är involverade i KiVa-skola. Dessa program agerar som plattform för att hantera nätmobbningsfall. KiVa-skola har även en hemsida som alla kan besöka ifall någon behöver tips och råd inom nätmobbning.

Vi kan också genom vår undersökning konstatera hur allvarligt det är om nätmobbning får pågå och inte hanteras i tid. En av våra respondenter underströk att ungdomar ofta inte får ta del av

information om konsekvenserna av nätmobbning i tid, och att ungdomarna själva ofta inte förstår allvaret med nätmobbning. Nätmobbning kan föra med sig oerhörd skada, ofta större skada än förövarna själva inser. Problemet är dock att mycket skada som orsakas över internet går inte att få ogjort. Om det rör sig om spridning av privat information så som bilder och videon, så lämnar materialet ofta på internet för gott. Det är utom förövarnas kontroll att ta tillbaka material de redan spridit.

Genom vår undersökning kommer det tydligt fram vikten av att inkludera frågor angående nätmobbning i skolans undervisning. Mobbning och nätmobbning tas upp i hälsokunskap, men enligt våra respondenter borde information om mobbning och nätmobbning få mera plats i undervisningen. Som vi tidigare konstaterar så är information och kunskap nyckeln i det förebyggande arbetet mot nätmobbning. Men vi kan genom vår undersökning konstatera att kunskapen om internet, sociala medier och nätmobbning inte är tillräcklig i skolorna.

Vårt resultat visar att föräldrarna har en stor roll när det gäller uppförande på nätet och nätmobbning. Det är föräldrarna som bär det lagstadgade ansvaret för sina barn, och därför borde de även vara medvetna om vad deras barn gör på internet. Föräldrarna behöver veta vilka applikationer deras barn använder och hur deras barn uppför sig mot andra över internet. Våra respondenter poängterar även detta. Föräldrar måste även få information och kunskap om nätmobbning och internetanvändning, för att kunna agera som rollmodeller och stöd till sina barn.

I vår undersökning kom det tydligt fram att bristen på resurser ofta är ett problem när det kommer till det begränsade arbetet mot nätmobbning. Det skulle finnas stora luckor att fylla inom det förebyggande arbetet, men det finns ingen som vill ta på sig ansvaret att sköta denna del på en skola. Vår undersökning visar att det förebyggande arbetet är viktigast i kampen mot nätmobbning, men i dagsläget finns det ingen anställd i skolor som helhjärtat kan fokusera på detta problem i skolor. Skolan är redan föremål för många sparkrav, och att anställa människor för att enbart fokusera på mobbning och nätmobbning är inte ett alternativ.

Vi kan också konstatera genom vår undersökning att nätmobbning är ett oerhört komplext problem, som skolorna idag inte har resurser eller kunskap att hantera. Respondenterna poängterar även detta. Våra respondenter är överens i princip i alla våra frågor, och de är överens även i konstaterandet att skolorna inte riktigt vet hur de skall hantera nätmobbning. Ett

av de stora, paradoxala, problemen är att personalen på skolor inte kan föreslå åt elever att inte vara med i de olika sociala medierna som används för att undvika nätmobbning, eftersom en utebliven kommentar kan vara lika sårande som en nedlåtande kommentar.

I vår undersökning har vi kommit fram till vissa skyddsfaktorer som kan hjälpa unga när de vistas på internet. Möjligheten att kunna ta en skärmdump på elaka kommentarer och trakasserier som riktas mot en person, betyder att det är möjligt att spara bevisen och kunna visa svart på vitt att det är nätmobbning det rör sig om. Våra respondenter var eniga om att en elev som är utsatt för nätmobbning alltid skall spara allt de uppfattar som nätmobbning. En annan skyddsfaktor som vi kommit fram genom vår undersökning att bör finnas i varje barns liv är en vuxen de litar på. Därför är det även viktigt att vuxna har kunskap om nätmobbning och sociala medier för att kunna vara det trygga stöd barnen behöver i knepiga situationer. Om barn inte har någon vuxen att vända sig till med sina problem så hämmas deras välmående. Detta poängteras av våra respondenter.

Vårt resultat svarar på vårt syfte om hur personalen i skolan informerar om nätmobbning, hur det förebyggande arbetet ser ut och hur vi kan hjälpa den utsatta. Undersökningen visar tydligt att skolans personal är medvetna om nätmobbning, och de försöker aktivt få in mera diskussioner och informationstillfällen om nätmobbning i undervisning. Det finns även den tredje sektorn som hjälper till med att informera om nätmobbning och ger råd om hur en person kan gå till väga om de blir utsatta för nätmobbning. Nätmobbningsfall behandlas dock på ungefär samma sätt som vanliga mobbningsfall, där personalen i skolan genom en diskussion med de inblandade parterna försöker skapa insikt och väcka tankar om varför nätmobbning inte får förekomma.

Vi anser att de intervjufrågor vi använde oss av hjälpte oss att nå syftet med vårt lärdomsprov. Eftersom vårt mål med detta lärdomsprov var att huvudsakligen få en bild av hur informationen, arbetet och stödet kring nätmobbning på skolan ser ut, så var frågorna vi hade relevanta. Svaren som vi fick genom våra intervjuer överensstämde bra med vår teoridel. Vår teoridel gav en bra grund för att kunna formulera våra intervjufrågor. Vi har genomgående i vårt lärdomsprov haft syftet och våra frågeställningar i åtanke i både vår teoridel och i våra intervjufrågor. Angående val av respondenter, så är vi nöjda med de som valde att ställa upp. De var alla väldigt insatta inom nätmobbning i sina respektive jobb, och de var även intresserade att diskutera ämnet.

Litteraturen som vi använt i vårt lärdomsprov har varit relevant och väl uppdaterad. Majoriteten av vår litteratur är skriva efter 2014. Vi anser att det var viktigt att använda ny och fräsch litteratur i vårt lärdomsprov eftersom nätmobbning som fenomen ser idag inte alls ut som det gjorde för, låt oss säga, tio år sedan. Dock har det varit svårt att få tag på litteratur, eftersom vi varit så noggranna med att hitta litteratur som är modern och behandlar nätmobbning som den är idag.

För att kritiskt granska vårt lärdomsprov så måste vi ta i beaktan bredden hos ett fenomen som nätmobbning. Nätmobbning är ett fenomen som existerar inom alla åldrar, storskaligt och småskaligt och över gränserna. Att försöka lösa nätmobbning var aldrig vår intention med detta lärdomsprov, utan målet och syftet var att skapa oss en bild av hur skolor idag jobbar med nätmobbning. Det skulle utan vidare ha funnits flera människor vi kunde ha intervjuat i vårt lärdomsprov, men två av de vi hade kontaktat blev långtidssjukskrivna strax innan intervjutillfället. Det skulle finnas mycket utrymme även för att expandera teoridelen, med till exempel orsaken till att människor utövar mobbningen med hjälp av internet, varför människor kan uppföra sig väl i verkligheten, men vara elaka online.

Vi har gjort detta slutarbete i par, och det har för det mesta varit en fördel. På grund av olika livssituationer, olika scheman och möjligheter, så har dock arbetet stundvis haltat och vi har upplevt att det stundvis har varit ett krångligt pusslande. Vi är båda sedan tidigare intresserade av internet som fenomen, och det föll oss ganska naturligt att skriva om ett ämne som berör internet. Vi är båda aktiva datorspelare, så vi ser nätmobbning i någon form dagligen. Elaka kommentarer florerar i de forum som vi rör oss i, därför fann vi det relevant att fördjupa oss i denna problematik. Det har varit intressant att göra detta lärdomsprov och vi vill tacka respondenterna som ställde upp på våra intervjuer.

11. Källförteckning

- Dunkels, E. 2009. *Vad gör unga på nätet?* Kristianstad: Gleerups utbildning AB
- Dunkels, E. 2016. *Nätmobbing, näthat och nätkärlek*. Gothia fortbildning
- Folkhälsan. 2016. *Vi mobbar int´* (Online) <http://www.folkhalsan.fi/startside/Var-verksamhet/Ung-och-skola/Vi-mobbar-int1/Elev/> (hämtat: 10.10.2016)
- Frisén, A & Berne, S. 2016. *Nätmobbing – Handbok för skolan*. Natur & Kultur
- Horowitz, M & Bollinger, D. 2015. *Cyberbullying in social media within educational institutions*. Rowman Littlefield Publisher
- KiVa-skola. 2009. (Online) http://www.kivakoulu.fi/atgarder_hemma (hämtat: 10.10.2016)
- Kvale, S & Brinkmann, S. 2014. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur
- Dunkels, E, 2015. *Ungdomskulturer*. Gleerups utbildning AB
- Oksanen, A & Näre, S. 2007. *Lapset pelissä – Virtuaaliviidakon ansat*. Minerva
- Olsson, C. 2013. *Verktyg mot mobbing och kränkning*. Skolbörsen förlag
- Penttinen J & Penttinen H. 2013. *Arginin och hälsa*. PP Promotion 2015
- Pipping, L & Arrhenius, L. 2013. *"Hjälp – mitt barn är mobbat!" fakta och stöd till föräldrar och skola*. Stockholm: Gothia fortbildning 2013
- Secher, Å. 2014. *Motverka nätmobbing*.

Finlands författningssamling

- Lag om elev- och studerandevård 30.12.2013/1287 www.finlex.fi (hämtat 10.10.2016)
- Strafflag 19.12.1889/39 www.finlex.fi (hämtat 10.10.2016)

Frågeformulär angående nätmobbning

- 1. Kommer du i kontakt med nätmobbning? Hur kan man känna igen tecken på att nätmobbning förekommer?**
- 2. Har du märkt av någon förändring eller ökning inom nätmobbning de senaste åren?**
- 3. Hur går ni till väga när ni får vetskap om att en ungdom blir nätmobbad? Vad gör ni konkret?**
- 4. Vad gör ni här på er arbetsplats för att förebygga nätmobbning och främja ett gott uppförande på internet?**
- 5. Är det möjligt att följa upp nätmobbningsfall? I så fall, hur?**
- 6. Varifrån kan ungdomar få information om nätmobbning och lagar och regler som gäller på internet?**
- 7. Vem upplever du att bär det egentliga ansvaret för ungdomars vistelse på nätet?**
- 8. Vad tycker du man kunde göra annorlunda? Behövs det mera insatser?**
- 9. Om man som ung blir utsatt för nätmobbning, vad kan man göra för att skydda sig själv? Vilka råd skulle ni ge till den unga?**